

De uformelle ledere

I Rødstrømpebevægelsen opstod som vist hurtigt en diskussion om de *uformelle* ledere. Var virkeligheden ikke blevet, at nogle reelt tiltog sig en lederrolle eller fik én trods alle intentioner om det modsatte? Diskussionen om de *uformelle ledere* rejstes ud fra de indhøstede erfaringer, men den kom også fra kvindebevægelsen i udlandet, bl.a. i form af referater af Jo Freemans berømte artikel i det amerikanske kvindeblad *Ms* om „Strukturløshedens tyranni“.48 Det blev langsomt erkendt, at der også kunne ligge problemer i en struktur uden formelle ledere, bl.a. fordi uformelle ledere i modsætning til de valgte ikke kan afsættes.

Der var et betydeligt pres på rødstrømperne, for at de skulle kunne fremvise ledere og repræsentanter for bevægelsen. Presset kom fra pressen, der som altid helst ville referere til kendte navne og have faste kontakter at ringe til. Presset kom også fra myndighederne, der ikke ville acceptere, at der hele tiden mødte nye personer op i forhandlingerne om f.eks. kvindehus eller krisecenter. Men presset kom også fra rødstrømpernes egne erfaringer, hvor netop mangel på kontinuitet kunne betyde, at en sag blev tabt på gulvet. Dette problem søgte man at løse ved at nedsætte forhandlingsgrupper i forhold til myndighederne og i forhold til andre organisationer i 8. marts-forhandlingerne m.v. samt kontaktpersoner til pressen – altså ansvarlige for en bestemt sag. Man kunne kalde det *fra-sag-til-sag-ledere*. På den måde opnåede man i en del sager en vis kontinuitet.

I Rødstrømpe-enqueten svarer de fleste JA – der *var* uformelle ledere blandt rødstrømperne. 44 procent er helt enige, 33 procent delvist enige, og 12 procent er i tvivl. Meget få afviser problemet. I deltagernes øjne lykkedes det altså alligevel *ikke* at lave en organisation uden ledere.

Hvem var lederne? Respondenterne blev bedt om at nævne navne på tre-fem af de kvinder, som efter deres opfattelse var uformelle ledere i den by og på det tidspunkt, hvor de var med i bevægelsen. En trediedel opgav navne. Nogle skriver, helt i Rødstrømpebevægelsens ånd, at de bestemt ikke vil nævne navne. „Det var folk, pressen udsøgte“, skriver én, „vi var alle ledere“. En anden skriver. „Her skulle stå 25 navne, men jeg kan ikke lide spørgsmålet“. Og så er der respondenter, der efter et par navne skriver „presseluddere!“.

Svarene giver interessante oplysninger. Det første, der falder i øjnene, er,

at det samlede antal navne er meget stort. For den mindre Skive kvindegruppe nævnes 13 navne, for Århus over 50. Det kunne tyde på, at der *var mange uformelle ledere*. Det hænger delvis sammen med, at perioden går over 15 år, hvorfor lederne naturligvis veksler, ikke mindst de interne ledere. „Det skiftede“, skriver én respondent. Men der er også andre forklaringer på det store antal navne, der nævnes som uformelle ledere. Én svarer således, at der i højere grad var *ledende grupper* end *ledende personer*. Her er andre eksempler på svar:

København:

- „Else Christensen og hendes basisgruppe“
- „Kvindekollektivet i Åbenrå“
- „De lesbiske i Kvindehuset i Gothersgade var absolut ledende“
- „Kernen i Lesbisk Bevægelse“
- „De politisk organiserede i SF og VS“
- „Vibeke Vasbo og Co“

Århus:

- „Nogle fra Socialistisk Kvindegruppe“
- „Bergit, Pernitte og Betzy fra LB“
- „Kvinder fra kvindekollektivet i Nørregade“
- „De lesbiske var mest aktive og havde derfor mest indflydelse“
- „Magtkamp mellem stærke lesbiske og stærke partipolitiske“
- „Trine, Hanne og Hanne“
- „De ældre basisgrupper“

En respondent svarer, at ledere opstod fra sag til sag. Der er da også en del svar, der tydeligvis lægger mest vægt på ledere inden for enkeltsager, f.eks. Ruth Olsen i forbindelse med Danner Stiftelsen, Patricia Baker, der udviklede feministisk selvforsvar, Lise Loft, der var ledende inden for fødselsforberedelses-kurserne, kvinder fra Joan-søstre og krisecenter-sagen og Elisabeth Rygård, som lavede kulturarbejde. Dette er eksempler på det, der her er kaldt fra-sag-til-sag-ledere.

Men der var også gennemgående lederfigurer, viser Rødstrømpe-enqueten. Blandt de rødstrømper, der deltog i *København*, er det bestemte navne, der nævnes igen og igen: Vibeke Vasbo, Bente Hansen og Karen Syberg er

de absolutte topscorere i den nævnte rækkefølge. Derefter følger navne som Suzanne Giese, Birthe Marker, Karen Jespersen og Ulla Dahlerup. Blandt de personer, der også nævnes, men af betydeligt færre, er Inger Stauning, Hanne Wikman, Vibeke Høeg, Bente Clod, Elisabeth Therkelsen, Ninon Schloss, Lone Christensen, Birgitte Due, Annie Warnock, Janne Giese, Toni Liversage, Susi Frastein, Signe Arnfred og Litten Hansen. Men derudover nævnes 50 andre navne også af én eller et par respondenter.

I svarene fra de tidligere rødstrømper i *Århus* nævnes hyppigst navne som Anette Wolthers, Drude Dahlerup, Vibeke Theisen og Birte Siim samt Inga Thomsen, Lena Dalgaard, Vibeke Bøgh, Brita Foged, Lica Weiss Nærå, Ulla Kofoed-Olsen, Anne Marie Fjord Jensen, Mette Kunøe, Britta Skovgaard, Lisbeth Dybroe og Inger Brøndum. Endvidere er ca. 30 andre navne nævnt en eller to gange.

Som uformelle ledere i *Horsens* nævnes i Rødstrømpe-enqueten oftest Eva Wohler, Kirsten Pedersen, søstre Kirsten og Lone Bach, Lone Geer, Birte Holmberg og Vibeke Bruun samt ca. 20 enkeltnavne.

For *Skive* udpeges som uformelle ledere Franziska Raas, Anni Svanholt, Dorte Gjörup, Merete Pedersen og Inge Nørregaard samt ni andre navne.

Ud fra kendskab til personernes funktion kan man se, at nogle af de mange navne, der nævnes, var kendt i offentligheden, mens andre var ganske ukendte i offentligheden. Som nævnt ovenfor var de fleste, der arbejdede udadtil, også meget aktive i arbejdet for at få organisationen til at køre, men der var undtagelser.⁴⁹

Uformelle ledere blev entydigt opfattet som noget negativt i Rødstrømpebevægelsen. Diskussionerne om, hvorvidt de meget aktive lesbiske grupper dominerede bevægelsen, afspejler sig også i svarene. Man kan også vende problemstillingen om: Uden at nogle havde påtaget sig et ansvar, selv om de ikke var valgt dertil, kunne rødstrømperne ikke have sat så mange aktiviteter i gang, drevet kvindehuse, lavet kvindefestivaler og arrangeret Femølejre m.v. En sådan uformel organisation kan slet ikke fungere, uden at en hel del mennesker påtager sig et ansvar. Trods de stadige klager over, at for få mødte op og deltog i at arrangere aktiviteterne, må man konkludere, at rødstrømperne fik sat mange aktiviteter i gang – små såvel som meget store. Dette lykkedes, fordi mange, mange rødstrømper påtog sig et ansvar i en vis periode. Inden for hvert arrangement var der nogle, der drev værket. De blev derved fra-sag-til-sag-ledere. Og dem var der mange af.